

Інструкція щодо Причастя немовлят і дітей в УГКЦ

Історично-богословський аспект та канонічні підстави

Причастя немовлят і малих дітей

1. Причастя немовлят і дітей у Давній Церкві

Згідно зі Східною християнською традицією Святі Таїнства християнського втаємничення (Хрещення, Миропомазання та Євхаристія) звершуються разом. Отже, день Святого Хрещення вже був і днем Першого Причастя.

Про причастя після Хрещення навчали Святі Отці та Вчителі Церкви Юстин Філософ (II ст.), Оріген (III ст.), Святий Кипріан Карфагенський (III ст.) та Блаженний Августин Гіппонський (III-IV ст.). У своїх творах вони вказували на причастя дітей, яке звершувалося у давній Церкві[1].

Давній церковний твір «Апостольські постанови» (IV ст.) вказує на порядок прийняття Святого Причастя різними категоріями причасників, серед яких і діти: «Після цього нехай причащається єпископ, потім пресвітери, диякони, піддиякони, читці, співці, аскети, а між жінками – дияконіси, діви, вдовиці, потім діти, а потім – весь народ по порядку, з сором'язливістю і благоговінням, без шуму.»[2]

Святий Діонісій Ареопігит (V-VI ст.) у своєму творі «Про церковну ієрархію» так пояснює, чому важливо причащати малих дітей: «Священноначальник подає також дитині й причастя священних тайн, щоб вона наситилася ними і не знала б іншого життя, крім того, яке завжди спрямоване до божественного, і причасника Святих Тайн наворачтає у святості, утверджує у священних навиках і у священній красі приводить до досконалості під впливом богообразного восприємника».[3]

Римські архиєреї Папа Інокентій I (V ст.), Папа Лев Великий (V ст.), Папа Геласій (V ст.) у своїх листах та зверненнях також пишуть про необхідність Причастя малих дітей.[4]

2. Причастя дітей у Київській церкві періоду Київської Русі

В церкві періоду Київської Русі збереглися деякі історичні пам'ятки, які містять згадки про Причастя немовлят і малих дітей. Так, наприклад, відповідаючи на питання Кирика, Савви та Іллі (1130-1156 роки), єпископ Новгородський Ніфонт говорить про необхідність Причастя дітей при Хрещенні і після нього.[5] Постанови Володимирського собору 1274 року, викладені у грамоті митрополита Кирила II, вказують: «Кожен по Хрещенні нехай сподобиться пречистого Божого Тіла і Чесної Крові, чи в містах, чи в селах буде хрещений»[6].

3. Замойський та Львівський Синоди

Замойський Синод 1720 року вводить заборону причащати новоохрещених дітей. А Львівський Собор 1891 року повторює це рішення[7], опираючись на аргумент розуміння Таїнства. Це було зроблено під впливом практики Західної Церкви, де причащання дітей було обмежене тим віком, коли вони здатні розуміти відмінність простого хліба від Євхаристійного. Про це говорить IV Латеранський Собор 1215 року й Тридентійський Собор 1545-1563 років.

4. Декрет Папи Пія X «*Quam singulari*» як заклик до відновлення причащення дітей

На важливість Причащення малих дітей звертає увагу Папа Пії Х у своєму Декреті «*Quam singulari*» (1910 рік). «*Ісус сказав: «Пустіть дітей. Не бороніть їм приходити до мене, бо таких Царство Небесне» (Мт. 19, 14). Католицька Церква, пам'ятаючи про ці слова, від самих початків дбала про те, щоб приводити малих дітей до Христа через Причастя Євхаристії, до якого приносили навіть немовлят. Як приписували всі давні обрядові книги, це звершувалося при Хрещенні аж до XIII століття, а подекуди цей звичай зберігався і впродовж більш тривалого часу. Він до цього часу актуальний у Грецькій та Східних Церквах. Проте, щоб уникнути небезпеки того, що діти можуть викинути Освячені частини, Євхаристія від самих початків подавалася їм лише під видом вина. ...Однак немовлята, не лише у момент Хрещення, але й після цього причащалися від Священної Трапези».[8]*

5. Відновлення практики причащення дітей в УГКЦ

Львівський архієпархіальний собор, який відбувся 31 жовтня 1941 року, постановив: «...заборона Замоїського Собору допускати немовлят до св. Причастя не відноситься до всіх випадків; де при св. Причастю малих дітей нема небезпеки зневаження св. Тайн, там можна допускати дітей до св. Причастя. Тому Собор доручає душпастирям поновити давній звичай подавання св. Причастя малим дітям»[9].

Декрет про Східні Церкви Другого Ватиканського Собору наголошує на важливості збереження давньої літургійної Спадщини Східних Церков: «Нехай усі вірні Східних Церков знають і будуть певні в тому, що можуть і мусять завжди берегти свої законні літургійні обряди і свій правопорядок, а зміни слід запроваджувати лише з огляду на власний органічний поступ. Отож передусім самі східні християни мають вірно дотримуватися своїх обрядів і правопорядку, щораз краще їх пізнавати й досконаліше практикувати, - а якщо через історичні чи особисті причини від них недоречно відступили, то нехай стараються повернутись до прадідних традицій»[10]

Кодекс Канонів Східних Церков чітко вказує, що «сакраментальне впровадження в таїнство спасіння завершується прийняттям Пресвятої Євхаристії, і тому Пресвята Євхаристія повинна уділятися після хрещення і миропомазання якнайскоріше згідно з приписом партикулярного права власної Церкви свого права»[11]. Канон 710 говорить про участь дітей у Пресвятій Євхаристії після Хрещення і Миропомазання, яка повинна звершуватися згідно з приписами Партикулярного права.[12]

Канон 86 **Партикулярного Права УГКЦ** уточнює: «Таїнство християнського таємничення завершується участю у Пресвятій Євхаристії, а тому разом із Хрещенням і Миропомазанням новоохрещеного слід причащати, відповідно до приписів літургійних книг» (кан. 86)

«§ 1. Дітям після хрещення і миропомазання, та особам, позбавленим користування розумом, можна уділяти Пресвяту Євхаристію.

§ 2. Щодо участі дітей, то той, хто уділяє Пресвяту Євхаристію, повинен зважати на здатність дитини спожити Пресвяту Євхаристію, і в разі сумніву причастити тільки Крові Господньої.

§ 3. Припускається, що дитина, якій виповнилося сім років, користується розумом, тому її слід заохочувати до прийняття таїнства Покаяння» (кан. 92).

Інструкція застосування літургійних приписів Кодексу Канонів Східних Церков говорить про важливість прийняття Євхаристії малими дітьми: «Уділення Євхаристії новоохрещеним дітям не обмежується лише до хвилини звершення втаємничення. Євхаристія – це хліб життя, і дітей треба постійно ним годувати від того часу, щоб вони духовно зростали. Спосіб їхньої участі у Євхаристії відповідає їхній спроможності: спочатку він буде відрізнятися від того способу, що в дорослих, але поступово буде розвиватися через благодать і педагогіку таїнства, зростаючи аж до «звершеності мужа, до міри повного зросту повноти Христа» (Еф. 4, 13)»[\[13\]](#).

Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» (§ 408) чітко підкреслює, що три Таїнства Християнського Втаємничення – Хрещення, Миропомазання і Євхаристія – звершуються разом: «Входження у життя Пресвятої Тройці відбувається через святі таїнства Хрещення, Миропомазання та Євхаристії – через наше поєднання з Христом, отримання печаті Святого Духа і Причастя Тіла й Крові Христових у спільноті Церкви. Як людина після народження починає дихати та їсти, щоб могли жити, так і охрещений, народжений до нового життя в хрещальній купелі, починає дихати Святим Духом і живитися Святим Причастям, аби зростати у Христі».

Молитва Миропомазання, яку священник промовляє в часі цього Святого Таїнства, також передбачає подавання дитині Причастя після Хрещення і Миропомазання: «...Сам, Владико, всіх царю добросердий, даруй йому (або їй) і печать дару святого і всесильного і поклоняемого Твого Духа і причастя святого тіла і чесної крові Христа Твого...»[\[14\]](#).

Синод єпископів Української Греко-Католицької Церкви, який відбувався з 31 серпня по 6 вересня 2015 року в місті Івано-Франківськ, затвердив Інструкцію щодо причастя немовлят і дітей в УГКЦ[\[15\]](#).

Душпастирські вказівки щодо Причастя немовлят і малих дітей

Вказівки для священнослужителів

I. Вказівки для священнослужителів щодо причастя немовлят і малих дітей:

1. Дитину, аж поки вона не буде здатна споживати тверду їжу, слід причащати лише Кров'ю Господньою.
2. Потрібно при цьому зважати на вибір вина для Євхаристії, щоб воно природне чисте виноградне без додатків. Вино повинно бути доброї якості, приємного запаху і смаку, не прокислим. Рекомендується, щоб це вино було червоного кольору.
3. Священнослужителю рекомендується спочатку причащати батька або матір (або іншого дорослого), які тримають дитину, а потім саму дитину.
4. Якщо дитина не хоче приймати Святе Причастя (вередує, плаче), не слід причащати її насильно.

II. Вказівки для священнослужителів щодо підготовки до Першої Сповіді:

1. Забезпечити підготовку до Першої Святої сповіді дітей, яким виповнилось 7 років (затверджує імена дітей, які готуватимуться до Першої Святої Сповіді і закріплює за ними катехита)
2. Підготовка повинна тривати принаймні один рік.
3. Парохіві, або за дорученням пароха сотрудиноківі, провести щонайменше одну зустріч та особисту бесіду з дітьми, які готуються до першої святої Сповіді.

4. Парох повинен перевірити, чи діти засвоїли основні катехизмові правди. У випадку, якщо дитина не готова до Першої Святої Сповіді, не слід допускати її до прийняття цього Святого Таїнства, а продовжити час підготовки.
5. Парохіві, провести принаймні одну зустріч для батьків чи опікунів, а по змозі й для хресних батьків.
6. Діти, які до того часу від Хрещення, причащалися, продовжують причащатися під час підготовки. Душпастирям не слід відмовляти у Святому Причасті дітям в період їх приготування до першої Святої Сповіді.
7. У день урочистого Святого Причастя священникові слід приготувати проповідь, яка підкреслить значення і важливість Таїнства Пресвятої Євхаристії для дітей та усієї парафіяльної спільноти. Також виголосити відповідні прошення за дітей, батьків, хресних у Єктенії усильного благання.

Вказівки для батьків

1. Малих дітей (до п'яти років) батьки зазвичай приносять до Причастя на руках або ведуть за руку.
2. Священик спочатку причащає батька або матір, які тримають дитину, а відтак саму дитину. Якщо дитина не хоче приймати Святе Причастя, вередує, плаче, не слід причащати її насильно.
3. Старші діти підходять до Причастя самі, склавши руки на грудях навхрест (права рука зверху).
4. Згідно з канонами Партикулярного права УГКЦ Євхаристійний піст (утримання від їжі) триває щонайменше одну годину перед початком Божественної Літургії.^[16]
5. На Божественну Літургію слід приходити вчасно. В часі Божественної Літургії у храмі старатися не давати дітям їсти.

Вказівки для катехитів

1. Катехит зобов'язаний провести відповідну кількість катехитичних зустрічей з дітьми згідно з затвердженою програмою.
2. Катехит повинен допомогти дітям засвоїти катехитичний матеріал.
3. Катехитові, який готує дітей до першої Святої Сповіді, провести не менше трьох катехитичних зустрічей для батьків чи опікунів, а по змозі й для хресних батьків.
4. У день першої святої Сповіді особливу увагу звертати на внутрішню підготовку, стан і настанову дитини, батьків, родичів, а не лише на зовнішні ознаки. Це стосується вбрання дітей, оздоблення храму, коштовних відео та фото зйомок. Вбрання дітей має відповідати культурі і традиції українського народу.

[1] Кипріан Карфагенський ("De lapsis", cap. 25); Блаженний Августин Гіппонський ("Epist. 217, ad Vital. Pelag")

[2] Апостольські постанови 8, 13

[3] Діонісій Ареопагіт «Про церковну ієрархію», гл. 7, 11.

[4] Папа Інокентій I – до Отців Мілевського собору (M. P. L. T. 33, col. 785); Папа Лев Великий - Epist. 59. — M. P. L.T. 54. col. 868.; Папа Геласій - Epist. 7. — M. P. L. T. 59, col. 37-38.

[5] Памятники Древне-Русскаго Канонического права. Часть первая (памятники XI-XV в.). Санкт-Петербург, 1908 – С. 31, 35.

[6] Памятники Древне-Русскаго Канонического права. Часть первая (памятники XI-XV в.). Санкт-Петербург, 1908 – С. 94.

[7] «Хотя у Восточних всегда був захований звичай і тепер еще заховує ся, припускати дітей і хлопців, не прийшовших еще до розуму, до Святой Євхаристії, котра всегда була яко хліб і питіє духовне, котрим можуть в Христі отроджені, жите се духовне живити, вскрипити і заховати: понеже однако єсть певним, що діти не маючи еще розуму, не суть ніякою нуждою обовязані причащати ся св. Евхаристії, так як в том віці не могли утратити узисканої через купіль Крещенія ласки (посилання на постанову Тридентського собору – прим. авт.), святий Синод постановляє, щоби задля належного почитання так великої Тайни от тепер до Святого Причастія, если то без соблазни стати ся може, не були припущені скорше, доки не буде явним, що они по докладном поученю і іспиті, суть в томі віці і мають познане, що можуть розсудити Тіло Христове» (§ III. О Евхаристії. Додаток до чинностей Львовського синода)

[8] Папа Пій X – Декрет *Quam singulari*, з дня 8 VII 1910

[9] Протоколи засідань Львівських архиєпархіальних соборів, 1920-1944. Місіонер, 2000. С. 145.

Це питання першим почав піднімати ігумен Климентій Шептицький.

«Архиєпархіальний Собор уважає, що тота заборона не відноситься до всіх случаев, де при Причастію малих дітей такої небезпеки нема, а то тим більше, що в теперішніх часах не допускати дітей до св. Причастія може статися – як то передбачував Синод Замойський – джерелом згіршення, бо воно противиться і загальному напряміві Евхаристичної набожності у вірних і однозгідній науці богословів, які вчать, що найменша дитина є здібна з користю приймати св. Тайну Евхаристії – а власне належне почитання тої Найсвятішої Тайни вимагає, щоби дати її умножувати ласку надприродну в усіх душах, що в них – як у малих дітей – живе тота ласка через св. Хрещення.

Ввиду того ОО. Душпастирям вільно, а навіть АЕп. Собор поручає поволи поновити старинний звичай Христової Церкви не відмовляти св. Причастія і малим дітям. (найлучше це робити, по старинному звичаєві, лиш під видом вина і то по змозі солодкого, а передаваного дитині на змоченім пальці). В усіх випадках, де через опірне заховування дитини було б наражене св. Причастія на брак належної пошани – не вільно по декреті Синоду Замойського причащати дитину». (ЛАСС, 28.11.1941, там само, С.157)

[10] *Orientalium Ecclesiarum*, 6, 12.

[11] ККСЦ, кан. 697.

[12] ККСЦ, кан. 710.

[13] Інструкція застосування літургійних приписів ККСЦ, 51.

[14] Требник УГКЦ. Львів, 2001.

[15] Постанови Синоду єпископів УГКЦ, м. Івано-Франківськ, 31 серпня – 6 вересня 2015 року Божого. Постанова № 30.

[16] Канони Партикулярного права УГКЦ, канон 93, § 1.

Опубліковано на офіційній веб-сторінці УГКЦ 5 листопада 2015 року